

SKUTKY APOŠTOLŮ

1 NÁZEV KNIHY

Pojmenování „Skutky apoštolů“ neodpovídá žádné původní dikci, neboť dílo jako takové nemělo žádný název. Titul knihy Πράξεις (τῶν) ἀποστόλων (lat. *Acta apostolorum*), který dost přesně vyjadřuje český název Skutky apoštolů, nepochází od autora, ale byl připojen k textu knihy ve 2. století. V Muratoriho fragmentu (kolem r. 200) se pak setkáváme s názvem „Acta omnium apostolorum“. Ani jeden z těchto dvou názvů není vhodný pro tuto knihu, neboť nemluví o všech apoštolech. Je však třeba dodat, že ve Sk nejde pouze o činy apoštolů, ale především o šíření evangelia a růst církve (Irenej označuje správněji obsah knihy Sk: „Lucae de apostolis testificatio“ [Adv. haer. 3,13,3]).

Novozákonní Skutky apoštolů představují podobně jako evangelia nový literární druh, který je osamoceným v literatuře, neboť různé apokryfní „skutky“ (je jich dochovaných 14: např. Skutky Janovy [polovina 2. stol]; Skutky Petrovy [180-190]; Skutky Pavlovy [190-200]; Skutky Tomáše [2.-3. století]) se od nich rovněž liší svým obsahem i literárním druhem.

2 AUTOR

Skutky apoštolů se výslovně odvolávají v Sk 1,1 na Lukášovo evangelium jako na první část. Z tohoto důvodu se všeobecně hovoří o tzv. lukášovském dvojdíle. Stejně věnování v Sk 1,1 jako v Lk 1,3, které je odtud převzato, společně s velkými jazykovými a teologickými shodami a vztahy mezi Lukášovým evangeliem a knihou Skutků apoštolů poukazují na skutečnost, že obě díla pocházejí od téhož autora. Toto přesvědčení zastávala i nejstarší tradice (Muratoriho fragment, Irenej, Klement Alexandrijský, starý prolog k Lk), která pokládala za autora třetího evangelia a Sk Pavlova průvodce a spolupracovníka Lukáše. Dnes mnozí biblisté tento tradiční názor na základě Sk pokládají za nesprávný. Rozhodujícím důvodem je obraz, který podávají Sk o apoštolu Pavlovi ve srovnání s jeho listy.

Srovnání pavlovské a lukášovské teologie ukazuje jejich vzájemnou rozdílnost. Lukáš totiž nepřebírá pavlovskou teologii (náznak teologie ospravedlnění je možné nalézt pouze v Sk 13,38) a značně se odlišuje ve své vlastní teologii od Pavla. Při tom všem Lukáš není správně informován o důležitých jednotlivostech Pavlova misijního působení, neboť například Sk mluví o pěti Pavlových cestách do Jeruzaléma (Sk 9,26; 11,30; 15,2; 18,22; 21,15), avšak Pavlovy listy potvrzují pouze tři takové cesty (Gal 1,18; 2,1; Řím 15,25). Průběh a závěry apoštolského sněmu jsou podány různě (Sk 15; Gal 2,1-10). Autor Sk používá titul apoštol k označení dvanácti učedníků (výjimku tvoří Sk 14,4.14), zatímco Pavel sám sebe označuje též tímto titulem (1 Kor 9,1nn) na základě své misionářské činnosti (1 Kor 15,9n; Gal 2,8). Podle textu Sk předchází Petrova misijní činnost u pohanů Pavlovu činnost, což odporuje Gal 2,1-10, kde Pavel brání svoji apoštolskou činnost mezi pohany před Petrem. Ve Sk 17,22-31 je Pavlovi vloženo do úst stoické učení o Božím přibuzenství, které nenachází žádnou paralelu v autentických Pavlových listech. Z tohoto všeho je možné usuzovat, že Lukáš znal misijní činnost apoštola Pavla, avšak nebyl jeho průvodcem. Lukášův zájem se více soustředí na prvokřesťanskou misijní činnost než na Pavlovu osobu a jeho teologii. Z prvokřesťanské tradice se dá poznat, že označení Lukáše za průvodce Pavla je vzato teprve z NZ.

Neznámý autor Sk (rovněž i Lk), který bude nadále nazýván Lukáš, byl podle Lk 1,1-4 literárně vzdělaný teolog a historik, který chce především dosvědčit hodnověrnost učení křesťanské tradice. Helénistické vzdělání Lukáše ještě nedovoluje rozhodnout, zda se jedná o židokřesťana nebo o pohanokřesťana. Pro jeho židokřesťanský původ mluví jeho důvěrná znalost LXX, zájem o Písmo, Zákon a Proroky, významnost Jeruzaléma, líčení bohoslužeb v synagogách (Lk 4,16-30; Sk 13,14-41) a množství vlastní tradice ze židovského prostředí. Na druhé straně se Lukáš vyhýbá semitským výrazům, nezajímají jej spory o otázky kultu, jeho okruh čtenářů může být hledán mezi pohanokřesťany. Z těchto důvodů musel být Lukáš

pohanokřesťan, který žil v kontaktu s diasporou a jeho dílo vědomě integrovalo židokřesťanské tradice.

3 MÍSTO A DOBA NAPSÁNÍ

Tak jako Lukášovo evangelium, tak také Skutky apoštolů přinášejí s sebou problematiku třetí prvokřesťanské generace (srov. Sk 20,18-35; 1 Klem 42). Pokud připouštíme vznik Lukášova evangelia kolem roku 90 po Kr., pak je možné uvažovat o sepsání Skutků apoštolů v létech 90-100 po Kr. (např. J. Roloff; G. Schneider; W. Schmithals).

Geografický důraz v Sk poukazuje na možnost vzniku v oblasti Egejského moře nebo v Římě. Pavlova apoštolská činnost se odehrává především v oblasti Egejského moře a Boží plán spásy vede apoštola do Evropy. Město Řím jako místo sepsání je možné doložit alespoň dvěma důkazy: 1) Lukášovo líčení šíření evangelia nachází v Římě svůj cíl (srov. Sk 1,8; 19,21); 2) Ve způsobu popsání apoštola Pavla a ve způsobu chápání církevního úřadu je možné nalézt podobnosti mezi Lukášovým dvojdílem a 1 Klem 5; 42.

4 ADRESÁT

V období napsání Sk byla situace stejná v Lukášově církevní obci jako při napsání Lk (viz Lukášovo evangelium).

5 LITERÁRNÍ CHARAKTERISTIKY

Lukáš píše vznešenou řečtinou *koiné*. Ve Sk se objevují části se zřetelnými náznaky podobného stylu s LXX (srov. 2,14-36; 3,12-26; 4,9-12; 5,29-32; 20,18-35) a texty, které se podobají krásnému stylu klasické helénistické literatury tehdejší doby (17,22-31; 26,2-27).

5.1 Styl vyprávění

Styl vyprávění Sk se vyznačuje velkou živostí. Lukáš nenabízí teologické názory ve formě abstraktních vět, ale je zprostředkovává prostřednictvím živých scén, které mají vést čtenáře k poznání toho, co je zamýšleno. Takovýto ráz vyprávění mají událost letnic (2,1-13), vyprávění o setníkovi Kornéliovi (10,1-11,18), Pavlova řeč na Areopagu v Athénách (17,16-33) a v Milétu (20,17-38). Mezi další techniky vyprávěčského stylu Lukáše je možné jmenovat nesouvislost vyprávění (např. 10,1nn; 18,12), vědomé opakování událostí za účelem zdůraznění jejich důležitosti (Pavlovo obrácení: 9,1-22; 22,3-21; 26,9-20) a souhrnné stručné zprávy, ve kterých je referováno o stálém růstu církevní obce (srov. 1,14; 6,7; 9,31 a 2,42-47; 4,32-35; 5,12-16).

5.2 Rytmus vyprávění

Uvnitř celkového líčení je nápadná změna rytmu vyprávění. Na jedné straně jsou události v Jeruzalémě (Sk 2-5) líčeny velice zešířena a podrobně. V kapitolách 6-15 přechází autor k rychlému vyprávění sledu událostí, které se odehrávají na velmi odlišných místech. Stejně i Pavlova misie v Malé Asii a Řecku (15,36-19,20) budí dojem, jako by byl apoštol bez přestání na cestě. V osobě Pavla se tak ztělesňuje dynamické hlásání evangelia. V posledních úryvcích Skutků apoštolů (19,21-28,31) opět převažuje podrobné líčení Pavlova setkání s židovskými protivníky a římskými mocnáři. Lukáš tak spojuje dohromady řadu jednotlivých vyprávění, kterými chce čtenáři sdělit, že Pavlova cesta z Jeruzaléma do Říma je totožná s rozkolem mezi církví a židovstvím a představuje zároveň Bohem chtěný vývoj.

6 STRUKTURÁLNÍ USPOŘÁDÁNÍ

Předmluva [věnování; nanebevstoupení] (1,1-14)

1. APOŠTOLOVÉ JAKO SVĚDKOVÉ EVANGELIA V JERUZALÉMĚ (1,15-8,3)

- 1.1. Doplnění apoštolského kruhu; letnice; Petrovo kázání (1,15-26; 2,1-13; 2,14-41)
- 1.2. Život prvotní církve (2,42-5,42)

- 2,42-47 *shrnutí: Jednota církve*
- 3,1-4,31 Činnost Petra a Jana (uzdravení chromého; Petr a Jan před radou; utvrzení církve)
- 4,32-35 *shrnutí: Jednota majetku v církvi*
- 4,36-37 Josef-Barnabáš (levita původem z Kypru)
- 5,1-11 Ananiáš a Safira
- 5,12-16 *shrnutí: Zázraky a divy prostřednictvím apoštolů*
- 5,17-42 Apoštolové před soudem
- 1.3. Volba sedmi jáhnů a jáhen Štěpán (6,1-8,3)
- 2. HLÁSÁNÍ EVANGELIA V SAMARÍ A NA POBŘEŽÍ (8,4-11,18)
 - 2.1. Filip káže evangelium v Samarii (8,4-25)
 - 2.2. Křest etiopského dvořana (8,26-40)
 - 2.3. Obrácení Saula (9,1-31)
 - 2.4. Divy Petrovy v Lyddě a Joppe (9,32-43)
 - 2.5. Kornélius (10,1-11,18)
- 3. ANTIOCHUSKÁ MISIE (11,19-15,35)
 - 3.1. Založení církevní obce v Antiochii (11,19-11,26)
 - 3.2. Pronásledování církve a Herodova smrt (11,27-12,25)
 - 3.3. První misijní cesta: Barnabáš a Šavel [Pavel od 13,9] (13,1-14,28)
 - 13,1-12 Cesta na Kypr
 - 13,13-52 Pisidská Antiochie
 - 14,1-21 Ikonion, Lystra, Derbe
 - 14,22-28 Návrat z první misijní cesty
 - 3.4. Konflikt v Antiochii a apoštolský sněm v Jeruzalémě (15,1-35)
- 4. PAVLOVA MISIJNÍ ČINNOST V MALÉ ASII A ŘECKU (15,36-19,20)
 - 4.1. Druhá misijní cesta: Pavel, Silas a Timotej (15,36-18,22)
 - 15,36-41 Neshoda mezi Pavlem a Barnabášem (Barnabáš a Marek; Pavel a Silas)
 - 16,1-10 Pavel v Derbe, Lystře, ve Frýgii, v galatské krajině, Mysii a Troadě
 - 16,11-40 Pavel ve Filipech
 - 17,1-15 Pavel v Soluni a Beroji
 - 17,16-33 Pavel v Athénách
 - 18,1-17 Pavel v Korintu
 - 18,18-22 Návrat z druhé misijní cesty
 - 4.2. Třetí misijní cesta (18,23-21,17)
 - 18,23-28 Začátek misijní cesty; Apolos v Efesu
 - 19,1-20 Pavel v Efesu
- 5. PAVEL NA CESTĚ DO JERUZALÉMA: ZÁVĚR TŘETÍ MISIJNÍ CESTY (19,21-21,17)
 - 19,21-22 Pavlovo rozhodnutí jít do Jeruzaléma a do Říma
 - 19,23-40 Pobouření - Demetrios
 - 20,1-16 Cesta Makedonií, Řeckem a Malou Asii
 - 20,17-38 Pavlovo loučení v Milétu se staršími z Efesu
 - 21,1-17 Cesta do Jeruzaléma
- 6. ZATČENÍ PAVLA A JEHO SOUDNÍ PROCES (21,18-26,32)
 - 6.1. Pavel v Jeruzalémě (21,18-26,32)
 - 21,18-26 Setkání Pavla s jeruzalémskou církevní obcí
 - 21,27-40 Pavlovo zatčení
 - 22,1-22 Pavlova řeč v Jeruzalémě
 - 22,23-23,11 Pavel před veleradou
 - 6.2. Pavel v Cesareji (23,12-26,32)
 - 23,12-35 Pavel odeslán do Cesareje
 - 24,1-27 Pavel před místodržitelem Felixem
 - 25,1-12 Pavel před místodržitelem Porciem Festem se odvolává k císaři
 - 25,13-26,32 Pavel před králem Agrippou (26,2-23 Pavlova obhajoba)
- 7. PAVLOVA CESTA DO ŘÍMA A JEHO PŮSOBENÍ V ŘÍMĚ (27,1-28,31)

- 7.1. Plavba do Říma (27,1-44)
- 7.2. Na ostrově Malta (28,1-10)
- 7.3. Pavel v Římě (28,11-31)

7 LITERÁRNÍ INTEGRITA

Text Sk, který nám byl dochován, představuje problém pro textovou kritiku, neboť takzvaná „západní“ forma textu zastoupena rukopisy D, G, \mathfrak{P}^{38} , \mathfrak{P}^{48} a starolatinským a starosyrským překladem je asi o 8,5% delší než takzvaný „alexandrijský“ text (\mathfrak{N} , B, A, \mathfrak{P}^{45} , \mathfrak{P}^{53}). Západní forma textu je stylisticky a jazykově uhlazená (srov. např. 12,4-5), obsahuje vyjasnění a upřesnění (srov. např. 12,1.3.4n; 18,2; 19,9; 20,15; 21,1), kompenzaci zdánlivých nebo skutečných napětí v textu (srov. např. 3,11; 10,25; 12,22; 14,6n; 14,18n; 15,34) a také obsahové změny (15,20.29). Existuje velké množství domněnek, které se pokoušejí vysvětlit vznik „západní“ formy textu.

F. Blaß (1894) se domníval, že Lukáš napsal dvě verze Sk, přičemž starší verze byla převzatá „západním“ textem. Tuto hypotézu převzal Th. Zahn (1916) a později též M. E. Boismard a A. Lamouille (1984). Většina textových kritiků a exegetů vidí v „západní“ formě textu přepracování původních Sk, které se vyznačuje stylistickým vylepšením textu a odstraněním domnělých napětí v textu. Západní forma textu pravděpodobně nevznikla v západní části Římské říše, nýbrž v Sýrii. Hlavní redakce tohoto textu spadá do období první poloviny 3. století.

8 POUŽITÉ PRAMENY

Při studiu knihy Skutků apoštolů opět vyvstává otázka, zda Lukáš též ve své druhé knize zpracoval nějaké prameny. Výchozím bodem nového bádání v této oblasti je hypotéza A. von Harnacka (1911), podle kterého Skutky apoštolů vznikly ze tří pramenů: pramenu A pocházejícího z Jeruzaléma popř. z Cesareje (3,1-5,16; 8,5-40; 9,31-11,18; 12,1-23); z méněcenného pramenu B (2,1-47; 5,17-42) a z pramenu C, tzv. „antiošského pramenu“ (6,1-8,4; 11,19-30; 12,25-15,35). Domněnka, že text Sk 6-15 pochází z „antiošského pramenu“, má svoji hodnotu až do dnešní doby. Tuto teorii zastávají R. Bultmann (1967), M. Hengel (1984), R. Pesch (1986). Proti této teorii obsáhlého antiošského pramenu je třeba konstatovat, že u této teorie není možné přesvědčivě určit kritérium charakteru tohoto textu a tak nemůžeme dokázat existenci tohoto antiošského pramenu. Nepochybně však Lukáš zpracoval v první části Sk velké úseky křesťanské tradice: legendy Petra [pravděpodobně písemné] (srov. Sk 3,1-10; 9,32-35; 10,1-11,18; 12,1-17), seznamy jmen (srov. Sk 1,13: jedenáct apoštolů; 6,5: sedm helénistů; 13,1: pět spolupracovníků církve v Antiochii; 20,4: sedm Pavlových spolupracovníků), zprávy ze života církevní obce v Jeruzalémě a Antiochii (např. 4,36.37; 6,1-6; 11,20.26), vyprávění zázraků (srov. 5,1-11; 9,36-43; 14,8-18), tradice o pronásledování apoštolů (srov. kap. 4n; 6n; 12) a legendy o misijní činnosti (srov. 8,26-40; 9,1-19; 22,3-16; 26,12-18).

Text druhé poloviny Skutků apoštolů poukazuje na používání pramene „my“ (tzv. „my-zprávy“, „itinerář“). Jedná se o tradice, které se převážně zabývají tematikou cest po moři. K vysvětlení těchto částí textu, které používají první osobu množného čísla „my“ [*Wir-Stücke*] (Sk 16,10-17: cesta z Troady do Filip; 20,5-15: cesta z Filip do Milétu; 21,1-18: cesta z Milétu do Cesareje Přímořské; 27,1-28,16: cesta z Cesareje Přímořské do Říma), se nabízejí tři možnosti, které se navzájem částečně prolínají:

- Lukáš jako Pavlův průvodce a pisatel Sk prezentuje v textu své vlastní zkušenosti a svůj pohled na události (takto již IRENEJ, *Adv. haer.* 3,14,1).
- Texty s použitím „my“ náležejí nějakému prameni. Autor Sk použil zápisky jiného účastníka těchto cest.
- Jedná se pouze o literární formu, která působí dojem bezprostřednosti. Autor Sk převzal literární zvyk té doby.

Závěrem můžeme říci, že Lukáš použil ve své druhé knize svého dvojdíla písemný pramen („itinerář“ Pavlových cest) a též jednotlivé tradice rozličného obsahu ať už v ústní, tak písemné podobě. Tyto všechny tradice byly podrobeny Lukášově konečné redakci a integrovány do kontextu celého díla. Původ jednotlivých tradic není možné s přesností určit stejně jako otázku, jak se tyto tradice dostaly k Lukášovi.

9 HLAVNÍ OBSAHOVÉ VÝPOVĚDI

Ve knize Skutků apoštolů není možné mluvit o samostatné teologii, neboť mezi Lk a Sk je nepopíratelná souvislost. Lukáš chápe Sk jako pokračování líčení toho, „co Ježíš činil a učil“ (Sk 1,1). Vyvolení apoštolů a dar Ducha svatého jsou skutečnostmi, které spojují období Ježíšova působení na zemi a působení apoštolů (srov. 1,2). Pověření k vydávání svědectví v Jeruzalémě, v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země v Sk 1,8 jsou posledními slovy zmrtvýchvstalého Pána, která adresoval apoštolům. Skutky apoštolů nejsou ničím jiným než naplněním tohoto Ježíšova pověření.

9.1 Misijní činnost od Židů k pohanům

Apoštolové jsou zobrazeni jako ručitelé legitimní tradice nejen při hlásání evangelia, nýbrž i při otevření se celosvětové misii. Křest etiopského dvořana v Sk 8,26-40 a trojí líčení obrácení apoštola Pavla (9,1-22; 22,3-21; 26,9-20) slouží stejnému účelu. Vyprávění o křtu Kornélia (10,1-11,18) obšírně reflektuje zahrnutí pohanů do univerzálního Božího úradku spásy. Dar Ducha svatého pohanům (10,44) je naplněním Ježíšova příslibu v Sk 1,5. Židům je stále v Pavlových kázáních nabídnuta spása (srov. 13,45-48; 18,5-7; 28,17-28), Izrael ji však nepřijímá, a tak vstupují pohané na místo Izraele jako vyvolený lid (15,14). Hlavním svědkem tohoto přechodu od Židů k pohanům v misii prvokřesťanské historie se stává pro Lukáše obrácený Žid Pavel, který vstupuje nepozorovatelně na scénu jako statista v Sk 7,58, aby se později stal hlavním hrdinou celé knihy. Pavel není pro Lukáše základním svědkem víry jako apoštolové, avšak je reprezentantem druhé křesťanské generace. Teologické zaměření Lukášova vylíčení Pavla zesiluje v poslední třetině Skutků apoštolů (19,21-28,31), kde je popsána Pavlova cesta do Jeruzaléma a pak do Říma. Sk tak ukazují protiklad mezi Jeruzalémem a Římem. Jeruzalém se jeví u Lukáše především jako místo spásy pro Izrael. Zde žije prvotní církevní obec jako pravý Izrael v příkladném společenství (srov. 2,42-47; 4,32-35), a tak Jeruzalém reprezentuje kontinuitu mezi Izraelem a církví. Jeruzalém je však zároveň místem, kde jsou představitelé Izraele společně s celým lidem zatvrzelí vůči poselství Ježíše Krista a kde je prvotní církev neustále vystavena pronásledování (srov. 4,1-22; 6,8-15; 7,54-60; 8,1), čehož se stává trpčícím svědkem i Pavel (srov. 21,27-22,21; 23,1-11,12-22). Tím, že Jeruzalém odmítá svědectví Dvanácti, prvotní církevní obce a Pavla, se z tohoto místa spásy stává místo pohromy. Lukáš jasně ukazuje, že Bůh církev, jako pravý Izrael, nespojil s městem Jeruzalémem. On se rozhodl sobě vytvořit skrze pohanskou misii nový životní prostor, kterého reprezentantem se má stát světové hlavní město Řím. Zvrat v dějinách spásy od Židů k pohanům odpovídá v pohledu Lukáše obratu od Jeruzaléma k Římu. Pavel se stává pro církev Lukáše identifikační postavou, na jejímž základě se má propracovávat k pochopení vlastní změny, která se v jejích dějinách uskutečnila.

Lukáš příkladně ukazuje též na Pavlovi, že se římské impérium nedotklo křesťanského hlásání evangelia. Nebyl to římský stát, kdo pronásledoval Pavla, avšak Židé (srov. 13,50; 17,5-7,13; 21,27nn). Postupují vůči Pavlovi pomocí nezákonných opatření (srov. 23,12-15; 25,3) nebo se obracejí na stát (srov. 18,12nn; 24,1nn; 25,5), od kterého jsou vždy odmítnuti. Stát musí z Lukášova pohledu vždy zakročit v otázce zločinu, avšak jeho úkolem není se vměšovat do náboženských sporů (srov. 18,12-17), a proto jak Gallio (18,15), tak Festus (25,18,25) nemají důvod, za co by Pavla obžalovali. Podle římského práva byl Pavel nevinný a musel být tedy propuštěn (srov. 25,25; 26,31n), a je to jen korupce a selhání římských úřadů (srov. 24,26n; 25,9), co přinutilo Pavla se odvolat k císaři. Lukášovo vylíčení Pavlovy osoby

je vlastním teologickým středem Skutků apoštolů. Pavel je reprezentantem druhé křesťanské generace, které vděčí Lukášova církevní obec za víru. V žádném případě však Pavel není vůči Dvanácti degradován, nýbrž je povolán jako 13. svědek samotného vzkříšeného a nanebevstoupeného Pána (srov. 22,15; 26,16).

9.2 Význam Ducha svatého

Ještě větším způsobem než v Lk je ve Sk zdůrazněna role a působení Ducha svatého. Letnice jsou pro Lukáše naplněním slov Jana Křtitele o křtu Duchem Ježíšem Kristem (srov. Lk 3,16; Sk 1,5; 2,4). Ježíš sám slibuje seslání Ducha před svým nanebevstoupením (Lk 24,49). Po velikonocích Ježíš přijímá od Otce Ducha, aby ho vylil na své učedníky (Sk 2,33; srov. Lk 11,13). Dar Ducha svatého se jeví podle Sk 1,6-8 jako rozhodující výzbroj svědků Kristových pro období Pánovy nepřítomnosti. Duch svatý je dán křesťanům při křtu (srov. Sk 2,38), tak se stává Duch vlastním subjektem misijní činnosti (srov. Sk 8,29.39; 11,12; 16,7n). Vlastnění Ducha garantuje kontinuitu mezi pozemským Ježíšem a vyvýšeným, předvelikonočním kruhem apoštolů a církví po letnicích. Ne bezdůvodně byly Skutky apoštolů nazvány „Evangelium o Duchu svatém“. Skrze Duchem svatým hlásané Boží království zůstává Ježíš přítomen v církvi. Lukáš tedy staví hlásání Božího království jako základní úkol pro církev, což je zdůrazněno v kázání Pavla v Římě (Sk 28,23.31).

3.9.3 Řeči

Řeči tvoří téměř třetinu celé knihy a jsou zároveň důležitým prvkem teologie Sk. Tato kniha uvádí jednu Ježíšovu řeč (1,4-8). Apoštol Petr pronáší 8 řečí: se třemi řečmi se obrací ke křesťanům (1,16-22; 11,5-17; 15,7-11), čtyři řeči misijní adresuje Židům (2,14-39; 3,12-26; 4,8-12; 5,29-32), jednou řečí se obrací na „bohobojného“ (10,2) Kornéliu (10,34-43). Pavel pronáší 9 řečí: jednu adresuje Židům v synagoze v Pisidské Antiochii (13,16-41), dvě řeči pronáší pohanům (Lystra: 14,15-17; Athény: 17,22-31), jednu křesťanům (v Milétu: 20,18-35), čtyři apologie (v Jeruzalémě před lidem: 22,1-21; před místodržitelem Felixem: 24,10-21; před Festem, Agripou, Berenike, vysokými důstojníky a předními muži města: 26,2-27; v Římě před Židy: 28,17-20) a nakonec pronáší jednu povzbudivou řeč (27,21-26). Z dalších řečí ve Sk je třeba jmenovat především Štěpánovu řeč, která je adresovaná Židům bezprostředně před kamenováním (7,2-53). Jedná se o nejdelší řeč ve Sk, která je něco mezi apologií a misijním kázáním vůči Židům. Ve Sk též jednou pronáší Jakub řeč křesťanům (15,13-21). Další řeči pronáší: ve veleradě farizeus Gamaliel (5,35-39); zlatník Demetrios v Efesu (19,25-27); městský tajemník v Efesu (19,35-40); právník Tertullus v Cesareji Přímořské (24,2-8); místodržitel Festus se obrací na krále Agripu II. (25,24-27).

Zpracování řečí autorem Sk není možné vyloučit. Někteří biblisté se dokonce domnívají, že všechny řeči jsou pouze lukášovské, zatímco někteří zastávají názor, že autor Sk provedl pouze částečný redakční zásah. Literární styl je stejný ať v narativní části, tak v řečech. Z řečí je však zřejmé přizpůsobení posluchačům. Je vidět rozdíl mezi řečmi adresovanými Židům (např. 13,16-41) a pohanům (např. 17,22-31). Řeči ve Sk jsou charakteristické svou misionářskou naléhavostí. Poukazují též na skutečnost, že apoštolové a Ježíšovi učedníci jsou bytostně „služebníci slova“. Tento výraz Lukáš už použil ve svém prologu k evangeliu (Lk 1,2: ὑπηρεταὶ τοῦ λόγου). Ve Sk 6,4 v souvislosti s volbou sedmi křesťanských helénistů, apoštolové říkají: „my pak budeme i nadále věnovat všechn svůj čas modlitbě a službě slova (διακονία τοῦ λόγου).“ Toto je základní *diakonie* vykonávaná ve Sk počínaje první řečí Petrovou v den letnic až do posledních setkání s Židy v Římě prostřednictvím Pavla. Tento úkol není vyhrazen pouze apoštolům. Vždyť nejdelší řeč je pronesena Štěpánem, který nebyl apoštolem. Je tedy zřejmé, že služba slova, i když v první řadě přísluší apoštolům (v lukášovském chápání Dvanácti), je skutečně vlastní celému křesťanskému společenství.

Lze si všimnout, že misijní řeči adresované Židům vykazují shodné uspořádání: 1) poselství o Kristu (kerygma): o Ježíšově životě, utrpení (smrti) a vzkříšení; 2) důkaz Písma o Ježíšově smrti a

vzkříšení a o univerzálním určení poselství spásy; 3) napomenutí k pokání. Druhý a třetí bod mají svůj vzor ve slovech Vzkříšeného, která adresoval učedníkům v Lk 24,44-47. První bod zaznívá ve větě „vy jste toho svědky“ (Lk 24,48). Poselství o Kristu se týká téměř výlučně utrpení, smrti a vzkříšení včetně povýšení (srov. 2,22-24; 3,13-15; 4,10-11; 5,29-31; 10,38-40; 13,27-33). Důkaz Písma se vztahuje na tři body: a) nezbytnost a Boží chtění Ježíšovy smrti; přece však byl ukřižovaný Mesiáš pro Židy pohoršením (1 Kor 1,23); b) Ježíšovo vzkříšení z mrtvých a jeho povýšení po pravici Boží (mesiánská intronizace); c) určení spásy přinesené Mesiášem pro všechny národy, Židy a pohany.

9.4 Význam modlitby

Ve Sk se modlí Ježíšovi přátelé po odchodu Vzkříšeného (1,14). Modlitbou je uvedena volba apoštola (1,24). Letnice vedou ke chvále velikých Božích činů (2,11). Při modlitbě vkládají apoštolové ruce na sedm křesťanských helénistů, aby se mohli věnovat Božímu slovu (6,4.6). Umírající Štěpán se jako Ježíš modlí za své nepřátele (7,60). První obec děkuje v modlitbě za propuštění Petra a Jana (4,23-31). V Samařsku se modlí za dar Ducha svatého pro nově obrácené (8,15). Pavel se modlí po svém obrácení v Damašku (9,11), Petr před vzkříšením Tabity (9,40). Kornélius je považován za muže modlitby (10,2.4.30.31), jeho poslové nalézají Petra při modlitbě (10,9; 11,5). Po svém zázračném vysvobození z vězení nachází Petr církevní obec shromážděnou v domě při modlitbě (12,5.12). Pavlova a Barnabášova misie začíná postem a modlitbou (13,3). Rovněž starší jsou ustanovováni za modlitby, postu a vkládání rukou (14,23). V modlitbě se Pavel loučí se svými přáteli v Milétu (20,36) a Týru (21,5). V modlitbě upadne do vytržení (22,17) a skrze modlitbu uzdravuje nemocné na Maltě (28,8). Ze Sk je tedy naprosto zřejmé, že cesta křesťana je vždy cestou modlitby.

10 OTÁZKY

1. Popište strukturu a obsah knihy Skutky apoštolů.
2. Jaké prameny byly použity při sepsání Skutků apoštolů?
3. Jaké jsou hlavní obsahové výpovědi v knize Skutky apoštolů? .